

Mark | O PODOBNOSTI IN
TERENCIJ | NEPODOBNOSTI
VARON | (De lingua Latina X)

Prevod in komentar Kozma AHAČIČ

Varonovo delo *De lingua Latina*, iz katerega je prevedena deseta knjiga, v kateri Varon govori o podobnosti in nepodobnosti, je bilo zasnovano med leti 47 in 45, napisano pa po Ciceronovem prigovarjanju verjetno v enem zamahu v letih do Ciceronove smrti leta 43 pr. Kr. Povsem možno je, da je Varon s spisom zelo hitel in da je bilo obsežno delo *De lingua Latina* izdano v neizdelani obliki – kar po nareku. Na to misel nas napeljuje Varonov jezik, ki je sila grd, težko razumljiv in zelo blizu pogovornemu načinu oblikovanja stavkov.

Prevod skuša biti čimbolj razumljiv, obenem pa se trudi, da v želji po lepšem in bolj razumljivem jeziku ne bi bil preveč interpretativen. Temu se deloma izogne tako, da so nujni prevajalčevi komentarji, ki bi jih bilo težko uvrstiti v opombe, zapisani z manjšimi črkami. Tako so zapisani tudi prevodi Varonovih latinskih primerov. Besede ali stavki, ki jih je, da bi bilo besedilo razumljivejše, dodal prevajalec, so označene z oglatimi oklepaji. Prevod se naslanja na latinsko besedilo s popravki R. G. Kenta (*Varro: On the Latin Language: I-II. The Loeb Classical Library, 1951*), pri prevodnih rešitvah pa sledi novejši literaturi in nekaterim lastnim ugotovitvam. Za lažje razumevanje je prevod razdeljen na posamezne vsebinske sklope, dodani pa so mu tudi grafi in preglednice.

UVOD

1. Mnogi so se spraševali, ali mora pri pregibanju besed nauk o govoru slediti nepodobnosti ali podobnosti. Glede na to namreč ločimo dve vrsti razmerij: razmerje, ki izhaja iz podobnosti, imenujemo analogija, drugo vrsto pa imenujemo anomalija. Kar se tega tiče, sem v prvi¹ knjigi nanizal razloge, zakaj bi morali kot vodilni princip šteti nepodobnost, v drugi knjigi pa, zakaj bi morali dati prednost podobnosti. Ker pa ni še noben avtor postavil temeljev teh problemov tako, kot bi bilo treba, in ker nista bili predstavljeni niti njihova ureditev niti narava, bom problematiko orisal sam.

2. Govoril bom o štirih stvareh, ki omejujejo pregibanja besed: kaj je podobno in nepodobno, kaj je razmerje, ki ga imenujejo λόγος, kaj je razmerje v pravilnem razmerju z drugim razmerjem, ki mu pravijo ἀνά

---

¹ S prvo knjigo ima Varon v mislih 8. knjigo, z drugo knjigo pa 9. knjigo dela *De lingua Latina*.

λόγον, in kaj je raba. Razlaga teh pojmov nam bo razjasnila vprašanja v zvezi z analogijo in anomalijo: odkod sta, kaj sta in kakšnih vrst sta.

1. PODOBNOST

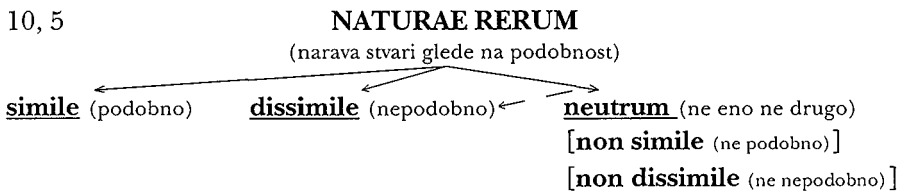
1. 1. Definicija podobnosti

3. Zato moram najprej govoriti o podobnosti in nepodobnosti, ker je ta stvar temelj vseh pregibanj in omejuje razmerja med besedami. Podobno je, o čemer se zdi, da ima mnogo stvari enakih kot tisto, čemur je podobno. Nepodobno je, o čemer se zdi, da je temu nasprotno. Vsako podobnost ali nepodobnost tvorita vsaj dva dela: nič ne more biti podobno, ne da bi bilo čemu podobno, in nič ne more biti nepodobno, ne da bi mu dodali nekaj, čemur je nepodobno.

4. Tako rečemo, da je človek podoben človeku, konj konju, človek pa je konju nepodoben. Kajti ljudje so si med sabo podobni zato, ker imajo enako obliko udov, kar jih loči od razreda drugih živih bitij. Pri samih ljudeh pa je iz podobnega vzroka moški podobnejši moškemu kakor moški ženski: dva moška imata namreč več delov enakih. Prav tako je starejši moški podobnejši starejšemu moškemu kot dečku. Nadalje: podobnejši so si tisti, ki imajo skoraj enak obraz, telesno držo in postavo. Zato pravimo, da so si tisti, ki imajo več stvari enakih, bolj podobni. Tiste, ki se najbolj približajo temu, da bi imeli enake vse dele, pa imenujemo »najbolj podobni«: dvojčki.

1. 2. Narava stvari glede na podobnost

10, 5

5. So, ki menijo, da imajo stvari tri narave: podobno, nepodobno in ne eno ne drugo – zadnjo naravo nekateri imenujejo ne podobno, nekateri pa ne nepodobno. (Toda četudi imamo tri kategorije: podobno, nepodobno in ne eno ne drugo, jih lahko razdelimo na dva dela – karkoli primerjaš, je ali podobno ali pa ni.) Menijo, da je stvar podobna ali nepodobna, če imamo opraviti s primeri, kot sem jih opisoval sam, ne eno ne drugo pa je, če se ne nagiba na nobeno stran: če imata na primer dve stvari, ki ju primerjamo, dvajset delov in sta si v desetih delih enaki, v desetih

pa različni v smislu podobnosti in nepodobnosti. To naravo mnogi uvrščajo pod nepodobno.

1. 3. Pri vsakem ugotavljanju podobnosti moramo določiti merila

6. Ker pa se velikokrat zdi, da se prepirajo bolj o poimenovanju kot o vsebini, moramo biti, kadar rečemo, da je nekaj podobno, pozorni na to, v katerem delu je podobno. Tu namreč običajno nastane napaka. Lahko se namreč zgodi, da človek ni podoben človeku, čeprav mu je podoben v mnogih delih in čeprav lahko rečemo, da ima podobne oči, roke, noge in mnoge druge zunanje značilnosti posamezno in skupaj.

7. Ker moramo biti torej pri besedah, o katerih rečemo, da so si podobne, pozorni na to, katere dele morajo imeti podobne in kako si morajo biti ti deli podobni, lahko na tem mestu, kot bomo videli v nadaljevanju, hitro stopimo na spolzka tla. Kaj je namreč lahko nepozornemu slovnikaču bolj podobno kot tile dve besedi: *suis* in *suis*. Vendar si ti dve besedi nista podobni, ker ena označuje šivanje, druga pa prašiča.² Zato lahko priznamo, da sta si besedi podobni na ravni glasovne podobe besede in na ravni posameznih zlogov, vidimo pa, da sta si različni glede na dele govora. Prva beseda loči čas, druga pa sklon. Čas in sklon pa sta dve ločeni kategoriji, ki na najvišji ravni ločujeta različne sisteme analogij.

8. Tako besede, ki so si po vrsti sorodnejše, ponavadi povzročijo podobne napake. Besedi *nemus* 'dobra' in *lepus* 'zajec' sta si na primer videti podobni, saj imata obe enak osnovni sklon. Vendar si nista podobni, saj morata besedi z enakim osnovnim sklonom imeti še druge podobnosti – na primer isti spol. Ti besedi pa nista istega spola: *lepus* je namreč moškega, *nemus* pa srednjega. Rečemo namreč *hic lepus* 'tisti zajec', *hoc nemus* 'tista dobra'. Če bi bili istega spola, bi pred vsako lahko postavili isti zaimke in rekli: *hic lepus* 'tisti zajec', *hic nemus* 'tisti dobra' ali *hoc lepus* 'tista zajec', *hoc nemus* 'tista dobra'.

9. Zato mora tisti, ki želi izvedeti, ali so si oblike, ki jih dobimo s pregibanjem besed, v analogičnem razmerju, ugotoviti, katere in kakšnih vrst so podobnosti, s katerimi imamo opraviti pri tem problemu. In ker je ta snov zapletena, so jo tisti, ki so pisali o teh stvareh, ali izpustili ali pa so jo začeli obravnavati in je niso mogli v celoti obdelati.

10. Zato ni nobenega dvoma, da se na tem mestu mnenja razhajajo in daje celo mnenj, ki so si različna, več vrst. Nekateri so namreč določili število [razlik v pregibanjih] iz vseh razlik skupaj, kot na primer Dionizij iz Sidona, ki jih je naštel 71. Drugi pa [so določili število razlik v pregibanjih] samo za tisti del, ki ima sklone. Medtem ko omenjeni avtor pri obravnavi tega dela pravi, da je razlik 47, jih Aristokles razporedi v 14 skupin, Parmenisk v 8, drugi pa navajajo večje ali manjše število.

² *Suis* je lahko 2. os. sg. glagola *suere* 'šivati' in hkrati gen. sg. samostalnika *sus* 'prašič'.

1. 4. Temelja ugotavljanja podobnosti

10, 11

PRINCIPIA PRIMA SIMILITUDINUM

(temelja ugotavljanja podobnosti)

GENUS PRIMUM
in materia verborum
positum est
(osnovna ali izhodiščna oblika)

GENUS SECUNDUM
in figura materiae,
quae e declinatione fit,
positum est
(oblika, ki jo dobimo s pregibanjem
osnovne ali izhodiščne oblike)

11. Če bi pravilno razumeli izvor teh podobnosti in bi razlaga izvirala iz razumevanja, bi bilo v obravnavah pregibanja besed manj napak. Mislim, da imajo podobnosti temelje samo dveh vrst, iz katerih bi morali izhajati, kadar bi bilo treba določiti, ali je beseda podobna drugim besedam. Prvi temelj leži v osnovni obliki besede, drugi pa – če se tako izrazim – v obliki, ki jo dobimo s pregibanjem.

1. 5. Podobnost mora biti dvodelna in popolna

10, 12

SIMILITUDO duplex et perfecta

(dvodelna in popolna podobnost)

verbum verbo simile est
(beseda mora biti podobna besedi)

e verbo in verbum declinatio,
ad quem confertur, eiusdem modi est
(oblika, ki jo dobimo s pregibanjem ene besede, mora biti
podobna obliki, ki jo dobimo s pregibanjem druge besede)

12. Izpolnjeno mora biti namreč dvoje: da je beseda podobna besedi, iz katere se pregiba; da se od besede do besede vrste oblik, ki jih dobimo s pregibanjem, ne spreminjajo. Včasih namreč dobimo iz podobnih besed podobne oblike, kot na primer iz osnovnih oblik *erūs* 'gospodar' in *ferūs* 'divji' dajalnika *ero* in *fero*, včasih pa različne, kot na primer iz osnovnih oblik *erūs* 'gospodar' in *ferūs* 'divji' rodilnik *eri* in tožilnik *ferum*. Če bosta izpolnjena oba pogoja: da je beseda podobna besedi in da je oblika, ki jo dobimo s pregibanjem ene besede, podobna obliki, ki jo dobimo s pregibanjem druge, šele potem bom rekel, da sta si besedi podobni in da je njuna podobnost dvodelna in popolna – to pa je tisto, kar analogija zahteva.

2. DELI GOVORA

13. Vendar ne bi rad puščal vtisa, da zvito navajam delitev podobnosti na samo dve vrsti, ko pa ima vsaka še vrsto podvrst – in če o teh ne bom rekel nič, se bo zdelo, da se grem skrivalnice. Zato se bom vrnil nazaj in začel z izvorom podobnosti, ki jih moramo upoštevati ali se jih izogibati, kadar pretvarjamo in pregibamo besede.

10, 14-23

DIVISIONES IN ORATIONE

verba, quae **nusquam declinantur**
(besede, ki se ne pregibajo)
vix, mox

verba, quae **declinantur**
(besede, ki se pregibajo)
lima, limae

a voluntate:

a natura:

consuetudo ⇐
(raba)

(v skladu z voljo)

(v skladu z naravo) ⇒ ratio

declinatio voluntaria

(i. e. cum unus quisvis a nomine aliae rei imponit nomen)

Romulus > Roma

declinatio naturalis

(i. e. cum universi ab eo, qui imposuit nomen alicui rei, non requirimus, quemadmodum is velit declinari, sed ipsi declinamus)

Roma, Roman, Roma

verba, quae habent

casus neque tempora

(imena, zaimki)
docilis, facilis

verba, quae habent

tempora neque casus

(glagoli)
docet, facit

verba, quae habent

utraque

(deležniki)
docens, faciens

verba, quae habent

neutra

(prislovi)
docte, facete

nominatus (imena)

articuli (zaimki)

articulus **finitus** (določni) *hic*

articulus **indefinitus** (nedoločni) *quis*

vocabula (občna imena)
oppidum

nomina (lastna imena)
Roma

2. 1. Besede, ki se nikdar ne pregibajo

14. Prva delitev v govoru izhaja iz dejstva, da se nekatere besede nikdar ne pregibajo, kot na primer *vix* 'komaj' in *mox* 'kmalu', druge pa se pregibajo, kot na primer rodilnik *limae* iz osnovne oblike *lima* 'pila' ali nedovršni preteklik *ferebam* iz sedanjika *fero* 'nosim'. In ker lahko najdemo analogijo samo med tistimi besedami,

ki se pregibajo, se tisti, ki pravijo, da sta si besedi *mox* 'kmalu' in *nox* 'noč' podobni, motijo. Besedi namreč nista enake vrste: besedo *nox* moramo uvrstiti v skupino besed, ki se sklanjajo, besede *mox* pa niti ne moremo niti ne smemo.

2. 2. Besede, ki se pregibajo

2. 2. 1. V skladu z voljo

15. Druga delitev je delitev tistih besed, ki se lahko pregibajo, na tiste, ki jih spremenimo v skladu z voljo, in tiste, ki jih spremenimo v skladu z naravo: v skladu z voljo, kadar kdo iz kakega imena nadene ime drugi stvari, kot je na primer *Romulus* 'Romul' nadel ime mestu *Roma* 'Rim'; v skladu z naravo, kadar vsi sprejememo določeno ime, vendar ne vprašamo tistega, ki je to ime nadel, kako naj ga sklanjamo, ampak ga sklanjamo po svoji presoji, kot na primer rodilnik *Romae*, tožilnik *Romam*, ločilnik *Roma*. V okviru te delitve se pregibanje v skladu z voljo nanaša na rabo, pregibanje v skladu z naravo pa na občutek za razmerja v jeziku.

16. Zato ne smemo besedi *Romanus* 'rimski' in *Capuanus* 'kapuanski' primerjati kot podobni in reči, da moramo, tako kot dobimo iz imena *Roma* 'Rim' pridevnik *Romanus*, tudi iz imena *Capua* 'Kapua' reči pridevnik *Capuanus*. V rabi to namreč silno niha, ker tisti, ki tvorijo besede, nadevajo stvarim imena, ne da bi bili tega večji. Ko pa govor sprejme njihove besede, jih je treba uporabljati, četudi so tvorjene brez vsakega reda. Zato niso niti privrženci Aristarha niti kdorkoli drug poskušali obravnavati vzroka take tvorbe besed v okviru analogij. Kot sem že omenil, je ta vrsta pregibanja³ besed v splošni rabi bolezen za jezik, ker izhaja iz raznolikega in neukega ljudstva. Zato v govoru najdemo v tej vrsti pregibanja večkrat načelo anomalije kot analogije.

2. 2. 2. V skladu z naravo

17. Tretja delitev je delitev besed, ki jih pregibamo v skladu z naravo – te se delijo na štiri vrste:

- tiste, ki imajo sklone in nimajo časov, kot na primer *docilis* 'naučljiv' in *facilis* 'lahak';⁴
- tiste, ki imajo čase in nimajo sklonov, kot na primer *docet* 'uči' in *facet* 'dela';⁵
- tiste, ki imajo sklone in čase, kot na primer *docens* 'učeeč' in *faciens* 'delajoč';⁶

³ Mišljeno je besedotvorje.

⁴ Samostalniki, zaimki, pridevniki (ne pa deležniki).

⁵ Osebne glagolske oblike.

⁶ Deležniki.

- tiste, ki nimajo ne sklonov ne časov, kot na primer *docte* 'učeno' in *facete* 'šaljivo'.⁷

V okviru te delitve posamezni vrsti preostale tri vrste niso podobne. Zato si besede, tudi če so si na videz podobne, ne bodo, če jih ne bomo primerjali znotraj iste vrste, podobne v tolikšni meri, da bi morale tvoriti isto [shemo pregibanja].

2. 2. 2. 1. Sklonska vrsta

18. Ker je v vsaki vrsti več razredov, bom govoril o vsaki od njih posebej. Prva »sklonska« vrsta se deli v dva razreda, in sicer v samostalnike in zaimke. Zaimki so lahko ali določni ali nedoločni, kot na primer *hic* 'ta' in *quis* 'kdo'. Če si izberemo enega izmed teh dveh razredov, ga ne smemo primerjati z drugim, ker pripadata različnim analogijam.

2. 2. 2. 1. 1. Zaimki

19. Pri zaimkih komaj najdemo kako senco analogije in še tu gre bolj za analogijo v slovničnih značilnostih kot v glasovni podobi besede. Pri samostalnikih pa pride analogija bolj do izraza in se celo bolj kaže v glasovni podobi besede kot v slovničnih značilnostih. Pri samostalnikih določamo podobnosti znotraj posebnega sistema. Ob tem pa se moramo tudi zavedati, da je težko pokazati, da obstajajo med zaimki analogije, ker so posamične besede. Pri samostalnikih je to lahko, ker si jih je veliko med seboj podobnih. Zato ni najpomembnejše, da ločimo en razred od drugega, temveč da poskrbimo, da bo vsakomur v veliko sramoto že samo poklicati oba razreda na dvoboj v isto areno.

20. Kakor imamo pri zaimkih dve skupini, določne in nedoločne, tako ju imamo tudi pri samostalnikih: občna in lastna imena. Ni namreč enako, če rečemo *oppidum* 'mesto' ali *Roma* 'Rim', ker je *oppidum* občno ime⁸, *Roma* pa lastno. Ko obravnavajo razmerja v jeziku, nekateri to razliko upoštevajo, nekateri pa ne. Mi pa bomo, če bo kje treba, dodatno razložili, kaj je ta razlika in zakaj je do nje prišlo.

2. 2. 2. 1. 2. Imena

21. Da je samostalnik⁹ podoben samostalniku, mora biti istega spola, iste vrste ter sklona z isto končnico; iste vrste: če je beseda, ki jo primerjamo, lastno ime, je tudi beseda, s katero jo primerjamo, lastno ime; istega spola: ne samo ena, ampak obe besedi sta na primer moškega spola; sklona: če je ena beseda v dajalniku, je tudi druga v dajalniku; sklona z isto končnico: ena beseda ima iste zadnje glasove kot druga.

⁷ Prislovi.

⁸ Med občna imena uvršča Varon tudi pridevnike.

⁹ Tudi sem uvršča Varon pridevnike.

22. V skladu s prej omenjenim štirikratnim izvirov smo postavili besede v nize, ki potekajo v dveh smereh: eni vodoravno, drugi navpično – tako so polja običajno razdeljena tudi na deski za igro z »vojaškimi najemniki«. Vodoravno so razporejeni nizi tistih besed, ki jih dobimo s pregibanjem imenovalnika v odvisne sklone, kot na primer iz imenovalnika *albus* 'bel' roditelj *albi* ter dajalnik *albo*; navpično pa nizi tistih besed, ki jih dobimo s pregibanjem (na primer) imenovalnika v druge imenovalnike, kot na primer *albus* 'bel', *alba* 'bela', *album* 'belo'. Nizi vsake od obeh skupin so razdeljeni na šest delov. Dele vodoravnih nizov imenujemo sklone, dele navpičnih pa spole. Kjer se vodoravni in navpični nizi križajo, dobimo obliko.

casus	nominativus	patricus	dandi	accusativus	vocandi	sextus	
genera							numerus
masculinum	<i>albus</i>	<i>albi</i>	<i>albo</i>	<i>album</i>	<i>albe</i>	<i>albo</i>	singularis
femininum	<i>alba</i>	<i>albae</i>	<i>albae</i>	<i>albam</i>	<i>alba</i>	<i>alba</i>	
neutrum	<i>album</i>	<i>albi</i>	<i>albo</i>	<i>album</i>	<i>album</i>	<i>albo</i>	
masculinum	<i>albi</i>	<i>alborum</i>	<i>albis</i>	<i>albos</i>	<i>albi</i>	<i>albis</i>	pluralis
femininum	<i>albae</i>	<i>albarum</i>	<i>albis</i>	<i>albas</i>	<i>albae</i>	<i>albis</i>	
neutrum	<i>alba</i>	<i>alborum</i>	<i>albis</i>	<i>alba</i>	<i>alba</i>	<i>albis</i>	

23. Najprej bom govoril o vodoravnih nizih. Razni pisci so imenovali sklone na različne načine. Mi bomo imenovali tisti sklon, ki ga rabimo, da bi kaj poimenovali, sklon imenovanja ali imenovalnik.

... TU MANJKAJO V ROKOPISU TRIJE LISTI¹⁰ ...

24. <Čeprav označujemo en sam predmet,> uporabimo množinsko obliko *scopae* 'metla' [v slovenščini: vrata] in ne edninske *scopa* [v slovenščini: vrato]. <Besede, ki smo jih prej omenjali,> so namreč različne po *naravi*, ker so prva <imena> nadeta nesestavljenim predmetom, druga pa sestavljenim: tako rečemo *bigae* 'dvovprega' v množinski obliki in *quadrigae* 'četerovprega' v množinski obliki, ker sta obadva predmeta sestavljena iz več delov. Zato ne govorimo po zgledu ena *lata* 'širok škrlatni trak' in ena *alba* 'bela obleka' tudi ena *biga* [v slovenščini: eno vrato], ampak ene *bigae* [ena vrata], niti ne govorimo po zgledu dve *latae* in dve *albae* tudi dve *bigae* et *quadrigae* [v slovenščini: tri vrata], ampak dvoje *bigae* in dvoje *quadrigae* [v slovenščini: troje vrat].

10, 25

COMMUTATIONES in verbo

(kateri deli besed se lahko spremenijo pri pregibanju)

in primo

(sprememba na začetku besede / na prvem zlogu)
sūt > *sūt*

in medio

(na sredi besede / na zlogu, ki ni ne prvi ne zadnji)
curso > *cursilo*

in extremo

(na koncu besede / na zadnjem zlogu)
doceo > *docui*

communis

(na dveh delih / zlogih besede)
lēgo > *lēgi*

¹⁰ V manjkajočem besedilu je Varon verjetno do konca obdelal problematiko sklonov, nato pa še spol in število. S številom se besedilo nadaljuje.

25. Pomembno pa je tudi, kakšne vrste je oblika besede. V oblikah govornjene besede namreč lahko pride do spremembe včasih na začetku besede [na prvem zlogu]: *sūit* 'šiva' : *sūit* 'je sešil', včasih na sredi besede: *curso* 'tečem sem in tja' : *cursito* 'tekam sem in tja'; včasih na koncu besede: *doceo* 'učim' : *docui* 'naučil sem'; včasih pa na dveh delih: *lēgo* 'berem' : *lēgi* 'prebral sem'. Pomembno je torej opazovati, iz katerih črk¹¹ sestoji beseda, še posebej pa je pomembna zadnja črka, saj se največkrat spremeni.

26. Ker v teh delih nekateri uporabljajo princip podobnosti pravilno, nekateri pa napačno, moramo, kadar primerjamo sklone, pogledati, ali to delamo prav ali narobe.

Vendar ne smemo opazovati samo črk, ki se spreminjajo, ampak tudi tiste, ki stojijo poleg njih in se ne spreminjajo. To sosodstvo ima namreč določen vpliv tudi pri pregibanju besed.

27. Med temi oblikami ne bomo imenovali podobnih tistih oblik, ki označujejo podobne stvari, ampak tiste, ki so take vrste, da običajno označujejo podobne stvari. Kakor na primer o tuniki ne rečemo, da je moška ali ženska, glede na to, ali jo nosi moški ali ženska, ampak glede na to, ali jo mora nositi po običaju. Moški namreč lahko nosi žensko tuniko, ženska pa moško, kakor vidimo na odru pri nastopajočih, vendar pravimo ženska tisti tuniki, ki je take vrste, da jo običajno nosijo ženske. Kakor lahko igralec nosi žensko obleko, tako lahko rečemo, da imajo moške osebe z imeni *Perpenna*, *Caecina* in *Spurina* po obliki ženska imena, ne pa imena žensk.

28. Podobnosti v pregibanju moramo opazovati zato, ker pri nekaterih besedah vidimo, kakšno pot bodo ubrale, na podlagi besed, iz katerih se pregibajo¹²: tako imata na primer *praetor* 'pretor' in *consul* 'konzul' dajalnik *praetori* in *consuli*. Druge besede pa lahko spoznamo šele po prehodu v drug sklon: na primer *socer* 'tast' in *macer* 'mršav' – prva beseda se v tožilniku ednine pregiba v *socerum*, druga pa v *macrum*. Besedi namreč ubereta vsaka svojo pot po prehodu v druge oblike, tako pri pregibanju v ednini kakor v množini. Do tega pride, ker ločimo dve vrsti narav, ki ju lahko med sabo primerjamo – prvo, ki jo lahko vidimo v sami besedi, na primer *homo* 'človek', *equus* 'konj', – in drugo, ki je ne moremo opaziti, ne da bi pripeljali nekaj od zunaj, na primer *equus* 'konjenik' in *equiso* 'konjar': obadva sta izpeljana iz *equus*.

29. Zato boš, če boš primerjal, vedel, da je izmed opazovanih ljudi človek drugemu človeku podoben ali pa nepodoben. Seveda pa ne bi mogel reči, ali sta dva podobno višja vsak od svojega brata, če ne bi vedel, kako visoka sta nižja brata, s katerima primerjamo nižja. Tako podobnosti širših in daljših stvari in pa tudi drugih stvari te vrste ne moremo ugotavljati, ne da bi si pomagali z nečim *od zunaj*. In prav zato, ker lahko nekatere sklone uvrstimo v to vrsto, ne moremo brez težav reči, da so si tovrstni skloni

¹¹ Tj. glasov.

¹² Tj. iz imenovalnika.

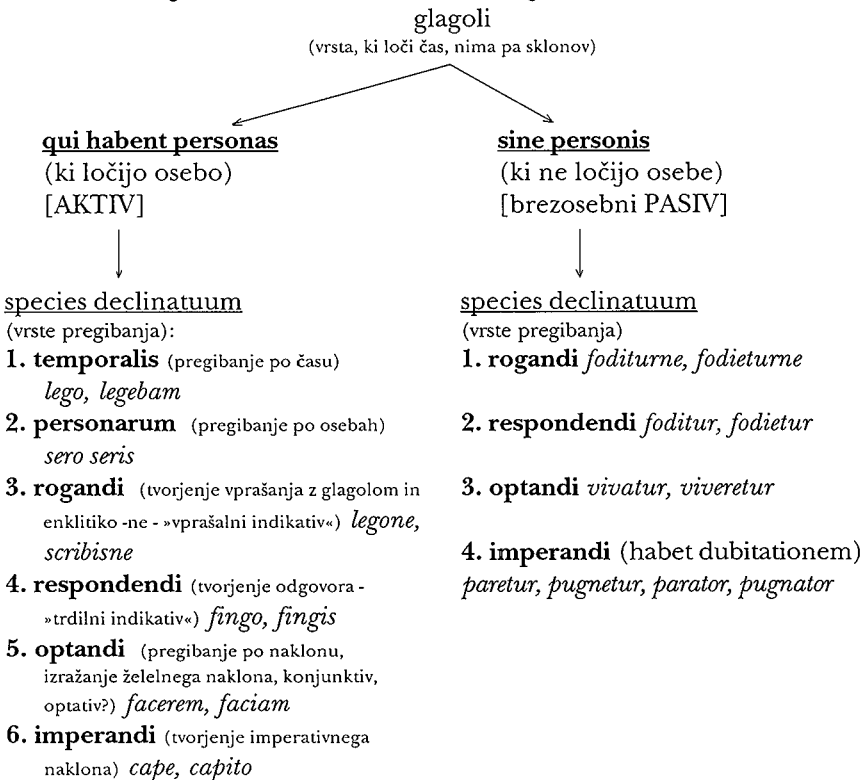
podobni, če opazujemo govornjo besedo v samo eni obliki in si ne pomagamo z drugim sklonom, v katerega se [izbrana] govornja beseda pregiba.

30. Dosedanja opažanja zajemajo snov o opazovanju podobnosti v imenih, o kateri sem sodil, da se je moram dotakniti. Preostanejo nam še zaimki, od katerih so nekateri kot imena, nekateri pa imajo drugačne lastnosti.

Od petih vrst imajo prvi dve isti, ker ločijo moški, ženski ter srednji spol in ker imajo različne oblike za izražanje ednine ali množine ter po pet sklonov – zvalnik namreč nima posebne govornje oblike. Lastnost, ki jo imajo samo zaimki, pa je, da so lahko po eni strani določni: na primer kazalni zaimek moškega spola *hic* 'ta', ženskega spola *haec* 'ta', po drugi strani pa nedoločni: na primer *quis* 'kateri', *quae* 'katera'. Ker pa je analogija pri njih zasenčena in visi na tanki nitki, ni nobene potrebe, da bi v tej knjigi o njih spregovoril kaj več.

2. 2. 2. Glagolska vrsta

10, 31-33 QUI HABENT TEMPORA NEQUE CASUS

31. V drugo vrsto štejemo besede, ki ločijo čas, ne pa sklonov, in ločijo osebe. Imajo šest vrst pregibanja:

- prva vrsta je pregibanje po času (*legebam* 'bral sem', *gemebam* 'vzdihoval sem', *lego* 'berem', *gemo* 'vzdihujem'),

- druga pregibanje po osebah (*sero* 'sejem', *meto* 'zanjem', *seris* 'seješ', *metis* 'zanješ'),

- tretja tvorjenje vprašanja (*scribone* 'ali pišem?', *legone* 'ali berem?', *scribisne* 'ali pišeš?', *legisne* 'ali bereš?'),

- četrta tvorjenje odgovora (*fingo* 'upodabljam', *pingo* 'rišem', *fingis* 'upodabljaš', *pingis* 'rišeš')

- peta izražanje želje (*dicerem* 'rekel bi bil', *facerem* 'storil bi bil', *dicam* 'rekel bi', *faciam* 'storil bi') in

- šesta izražanje ukaza (*cape* 'ujemi', *rape* 'ugrabi', *capito* 'ujemi', *rapito* 'ugrabi').

32. Prav tako poznamo štiri vrste pregibanja, ki ločijo čas, ne ločijo pa osebe:

- tvorjenje vprašanja (*foditurne* 'ali je izkopan?', *seriturne* 'ali je posejan?', *fodieturne* 'ali bo izkopan?', *sereturne* 'ali bo posejan?'),

- tvorjenje odgovora (rabi enake oblike, le da jim odvzamemo zadnji zlog vprašalno členico *-ne*),

- izražanje želje (*vivatur* 'živel bo se', *ametur* 'ljubilo bi se', *viveretur* 'živel bo se bilo', *amaretur* 'ljubilo bi se bilo').

Nismo povsem prepričani, ali obstaja tudi pregibanje, ki bi izražalo [neosebni] ukaz in ali so za to vrsto ustrezni primeri kot *paretur* 'naj se pripravi', *pugnetur* 'naj se bojuje' ali *parator* 'naj bo pripravljeno', *pugnator* 'naj bo bojevano'.

33. Ob omenjene vrste pa pridejo še štiri pari delitev:

- delitev na nedovršno ali dovršno (*emo* 'kupim', *edo* 'izdam', *emi* 'kupil sem', *edi* 'izdal sem'),

- delitev na enkratno ali ponavljajoče se (*scribo* 'pišem', *lego* 'berem', *scriptito* 'večkrat pišem', *lectito* 'večkrat berem'),

- delitev na tvorno ali trpno (*uro* 'zažgem', *ungo* 'namažem', *uror* 'zažgan sem', *ungor* 'namazan sem'),

- delitev na množinsko ali edninsko (*laudo* 'hvalim', *culpo* 'grajam', *laudamus* 'hvalimo', *culpamus* 'grajamo').

O [glagolski] vrsti besed, katere podvrste sem opisal v dosedanem besedilu, in sicer o tem, kako širok nabor oblik in kakšne vrste oblik ima, bom podrobneje pisal v knjigah, ki bodo govorile o besednih vzorcih.

34. Besede tretje vrste, ki jih pregibamo glede na čas in glede na sklone in jih mnogi imenujejo deležniki, so te vrste, da ...

... TU MANJKAJO V ROKOPISU TRIJE LISTI¹³ ...

¹³ V manjkajočem besedilu je Varon verjetno obravnaval deležnike in prislove.

3. RAZMERJE

35. [Kadar se srečamo z novo besedo], se vprašamo, kako naj jo pregibamo in kakšne so oblike njenih sklonov. Tudi če si je pesnik kako besedo izmislil in je iz sklona, ki si ga je izmislil, to besedo napačno pregibal v drug sklon, ga raje pokaramo, kot da bi mu sledili. Zato je razmerje, o katerem govorim, prisotno v obeh:¹⁴ v besedah, ki jih nadenemo stvarnem, in v besedah, ki jih pregibamo. Obstaja pa tudi tretja oblika razmerja, v kateri se mešata zgoraj opisana razreda.

36. Znotraj vseh treh oblik pa je vsako razmerje, kadar ga primerjamo z drugim, podobno ali nepodobno. Pogosto imamo različne besede, a enako razmerje, včasih pa je razmerje različno, čeprav so besede enake. Razmerje med imenovalnikom *amor* 'ljubezen' in dajalnikom *amori* 'ljubezni' je enako razmerju med imenovalnikom *dolor* 'bolečina' in dajalnikom *dolori* 'bolečini', vendar ni enako razmerju med imenovalnikom *dolor* 'bolečina' in tožilnikom *dolorem* 'bolečino'. Tudi razmerje med imenovalnikom ednine *amor* 'ljubezen' in rodilnikom ednine *amoris* 'ljubezni' je enako razmerju med imenovalnikom množine *amores* 'ljubezni' in rodilnikom množine *amorum* 'ljubezni'. Vendar to razmerje samo po sebi ne more izkazati analogije, ker snovi v tem primeru ne primerjamo, kot bi jo morali. Primerjamo namreč neenake oblike govornjene besede, saj družimo edninsko besedo z množinsko. Zato lahko razmerje doseže tisto, kar zahteva analogija, takrat in samo takrat, ko stoji v pravilnem razmerju z drugim razmerjem. O analogiji bom govoril v nadaljnjem besedilu.

4. RAZMERJE V PRAVILNEM RAZMERJU Z DRUGIM RAZMERJEM

4. 1. Odnos med razmerjem in analogijo

37. Sledi tretja tema, in to je razmerje v pravilnem razmerju z drugim razmerjem, Grki ga imenujejo ἀνά λόγον (glede na logos). Iz pojma analogon pa je izpeljan pojem analogija. Imamo na primer dve stvari, ki pripadata isti vrsti in sta, čeprav v določenih delih različni, v določenem razmerju. Obnju postavimo dve drugi besedi, ki naj bosta v enakem razmerju. V tem primeru zato, ker imata po dve besedi isti λόγος, rečemo vsaki posebej ἀνάλογον (analogon), razmerju vseh štirih pa analogija.

¹⁴ Besedilo se nanaša na izgubljeni del.

38. Tako je tudi pri dvojčkih: kadar rečemo, da je Menehmus podoben Menehmu, govorimo samo o enem. Kadar pa rečemo, da je v obeh podobnost, govorimo o obeh. Enako pokažemo, kaj je analogon, kadar rečemo, da sta *asin semis* 'pol asa' v enakem razmerju kakor v srebrnem denarju *libella* in *semilibella* 'pol libele'. Kadar pa rečemo, da imata tako bronast kot srebrn denar enako razmerje, tedaj govorimo o analogiji.

39. Kakor besedi *sodalis* 'tovariš' in *sodalitas* 'tovarišija' ali *civis* 'državljan' in *civitas* 'državljanstvo' nista isti, imata pa isti izvor in sta povezani, tako analogija in analogon nista isto, sta pa od rojstva povezana. Če odstraniš pomen 'možje', odstraniš *sodales* 'tovariše'. Če odstraniš *sodales*, odstraniš *sodalitas*. Enako tudi: če odstraniš *logos* 'razmerje', odstraniš analogon, če analogon, odstraniš analogijo.

40. Ker so si stvari, o katerih govorim, tako sorodne, boš moral snovi slediti z veliko natančnostjo, hkrati pa ne smeš pričakovati, da bom vedno vse povedal. Ko bom rekel kaj o eni od dveh povezanih stvari in bom mislil na obe, ne pričakuj, da bom v nadaljnjem pisanju to vseskozi ponavljal, ampak raje kar sam dopolni tok moje misli.

41. Razmerja obstajajo tudi med nepodobnimi stvarmi, na primer med števili. Če primerjaš 2 in 1, je enako, kot če 10 in 20: 2 je namreč v enakem razmerju z 1 kakor 20 z 10. Najdemo jih tudi med podobnimi stvarmi, na primer pri denarju. Tam ima enako razmerje, kakor ga ima en denarij do enega viktorijata, drug denarij do drugega viktorijata. Tako lahko tudi pri drugih primerih rečemo, da gre za razmerje v pravilnem razmerju z drugim razmerjem, če gre za tovrstno četverno naravo. Na primer pri otrocih, kjer rečemo, da je sin očetu kakor hči materi. Ali pa pri časovnih izrazih, kjer je poldan proti dnevu kakor polnoč proti noči.

42. Pesniki mnogokrat rabijo to vrsto razmerja v primerah, z veliko natančnostjo jo rabijo zemljemerci, pri vprašanih govora pa jo rabijo Aristarh in gramatiki njegove šole skrbneje kot drugi. Pravijo namreč, da so si na primer besede *amorem* 'ljubezen', *amori* 'ljubezni' ter *dolorem* 'bolečino', *dolori* 'bolečini' podobne po pravilnem razmerju z drugim razmerjem, čeprav vidijo, da tožilnik *amorem* ni podoben dajalniku *amori*, ker je v drugem sklonu, in da prav tako tožilnik *dolorem* ni podoben dajalniku *dolori*. Podobne so si zato, ker izhajajo iz podobnih besed.

4. 2. Križna razmerja

43. Včasih dobimo dve križni razmerji, tako da eno poteka vodoravno, drugo pa navpično. Kaj mislim s tem, bo postalo bolj jasno takole:

Naj bodo števila razporejena tako, da so v prvi vrsti	1	2	4,
v drugi	10	20	40,
v tretji	100	200	400.

V tem številskem diagramu številčk najdemo dva logoi, torej dve razmerji, ki tvorita različne sisteme analogije. Eno razmerje je 'dvakrat' in poteka vodoravno, saj je 2 proti 4 enako kot 1 proti 2. Drugo razmerje je 'desetkrat' v navpičnih stolpcih, saj je 10 proti 100 kot 1 proti 10.

44. Podobno lahko tudi pregibanja besed uberejo dve poti, saj jih iz osnovnega sklona pregibamo v odvisne ali pa iz osnovnega v osnovni, tako da tvorijo podoben diagram:

V prvi vrsti imamo

moški spol: imenovalnik *albus* 'bel', dajalnik *albo* 'belemu', rodilnik *albi* 'belega',

v drugi

ženski spol: *alba* 'bela', *albae* 'beli', *albae* 'bele',

v tretji

srednji spol: *album* 'belo', *albo* 'belemu', *albi* 'belega'.

Tako pri pregibanju v vodoravni smeri dobimo analogije kot imenovalnika *Albius* 'Albij', *Atrius* 'Atrij' : dajalnika *Albio* 'Albiju', *Atrio* 'Atriju', kar očitno ustreza delu gornjega razmerja 'dvakrat', pri pregibanju v navpični smeri pa dobimo analogije kot moški imeni *Albius*, *Atrius* : ženski imeni *Albia*, *Atria*, kar je del analogij omenjenega gornjega razmerja 'desetkrat'.

4. 3. Dve vrsti analogije

10, 45-50

GENERA ANALOGIAE

(vrsti analogije)

genus coniunctum (povezana vrsta)

(en člen primerjanja se pojavi v obeh razmerjih - trojna narava)

$$1 : 2 = 2 : 4$$

e.g. tria tempora verborum:

legebam : *lego* = *lego* : *legam*

legebar : *legor* = *legor* : *legar*

legeram : *legi* = *legi* : *legero*

lectus eram : *lectus sum* = *lectus sum* : *lectus ero*

genus deiunctum (nepovezana vrsta)

(razmerje dveh primerjanih členov ima vzporednico v razmerju drugih dveh primerjanih členov - četverna narava)

$$1 : 2 = 10 : 20$$

e.g. casus vocabulorum

lex : *legi* =: *rex* : *regi*

45. Izraz 'analogija' zaobjema dve vrsti:

1. Prva vrsta je nepovezana: kot je 1 proti 2, tako je 10 proti 20.

2. Druga vrsta je povezana: kot je 1 proti 2, tako je 2 proti 4.

Pri drugi vrsti člen 2 rabimo dvakrat: ko ga primerjamo z 1 in ko ga primerjamo s 4.

46. To naravo imenujemo trojno.¹⁵ Kljub temu da imajo kitare le sedem

¹⁵ V ohranjenem rokopisu: četverno, kar pa se po mojem mnenju ne ujema s sobesedilom.

strun, pravijo, da imajo dve vrsti po štiri strune. Kajti tako kot zven prve strune stoji v določenem razmerju z zvenom četrte strune, tako stoji zven četrte strune v enakem razmerju z zvenom sedme strune. Srednja struna je enkrat najvišja, enkrat pa najnižja. Kadar zdravniki opazujejo bolnika sedem dni, posvetijo večjo pozornost četrtemu dnevu. Kajti razmerje med prvim in četrtem dnevom bo enako razmerju med tem in naslednjim četrtem - torej sedmim — dnevom.

47. Analogija je četverna in nepovezana pri sklonih besed, kot na primer imenovalnik *rex* 'kralj', dajalnik *regi* 'kralju', imenovalnik *lex* 'zakon', dajalnik *legi* 'zakonu', trojna in nepovezana pa je v treh časih glagola, kot na primer *legebam* 'bral sem', *lego* 'berem', *legam* 'bral bom'. Razmerje med preteklkom *legebam* in sedanjikom *lego* je enako kakor med sedanjikom *lego* in prihodnjikom *legam*. Pri tem skoraj vsi delajo napake, ker navajajo glagole v treh časih napačno, kadar jih hočejo izraziti v razmerju, ki je v pravilnem razmerju z drugim razmerjem.

48. Ločimo namreč nedovršne (*lego* 'berem', *legis* 'bereš') in dovršne (*legi* 'prebral sem', *legisti* 'prebral si') oblike glagolov. V povezani vrsti morajo biti oblike povezane z istovrstnimi oblikami - tako je pravilno, če *lego* povežemo z *legebam*, ni pa pravilno, če ga povežemo z *legi*, saj *legi* označuje dovršeno dejanje. Zato po krivici grajajo kot nepravilne nize oblik:

tutudi 'potolkel sem', *pupugi* 'zbodel sem' (dovršno), *tundo* 'tolčem', *pungo* 'bodem' (nedovršno), *tundam* 'tolkel bom', *pungam* 'bodet bom' (nedovršno), kakor tudi *necatus sum* 'bil sem usmrčen', *verberatus sum* 'bil sem tepen' (dovršno), *necor* 'usmrčujejo me', *verberor* 'tepejo me' (nedovršno), *necabor* 'usmrčevali me bodo', *verberabor* 'tepli me bodo' (nedovršno), saj najdemo med njimi podobnost znotraj nedovršnih (*tundebam* 'tolkel sem', *tundo* 'tolčem', *tundam* 'tolkel bom') in dovršnih oblik (*tutuderam* 'potolkel sem bil', *tutudi* 'potolkel sem', *tutudero* 'potolkel bom'). Enako: *amabar* 'ljubljen sem bil', *amor* 'ljubljen sem', *amabor* 'ljubljen bom', *amatus eram* 'poljubljen sem bil', *amatus sum* 'poljubljen sem bil', *amatus ero* 'poljubljen bom'. Zato se tisti, ki govorijo, da v jeziku ni analogij, ne pritožujejo po pravici, ko pravijo, da je analogija po naravi sicer četverna, nekatere besede pa navajamo drugače: le v treh časih.

49. Nepovezana vrsta analogije pa ima, kot sem že omenil, večkrat manj delov. Podobno ima včasih več delov. Na primer: kakor sta 1 in 2 proti 3, tako sta 2 in 4 proti 6. Pa vendar tak primer obravnavamo kot četrten, kajti po dva elementa skupaj primerjamo s po enim elementom. Na take primere naletimo včasih tudi v jeziku: kakor lahko primerjamo imenovalnik lastnega imena *Diomedes* z rodilnikoma *Diomedii* / *Diomedis*, tako lahko rečemo iz imenovalnika lastnega imena *Hercules* rodilnika *Herculi* ali *Herculis*.

50. In kakor navedeni primeri izhajajo iz enega izhodišča v osnovnem sklonu in gredo v dva odvisna sklona, tako lahko nasprotno iz dveh izhodišč v osnovnem sklonu dobimo en odvisni sklon. Kakor na primer iz osnovnih sklonov *Babiei* (moški spol), *Babieiae* (ženski spol) dobimo odvisni sklon *Babieis* (za oba spola), tako dobimo iz osnovnih sklonov *Caelii* (moški spol), *Caeliae* (ženski spol)

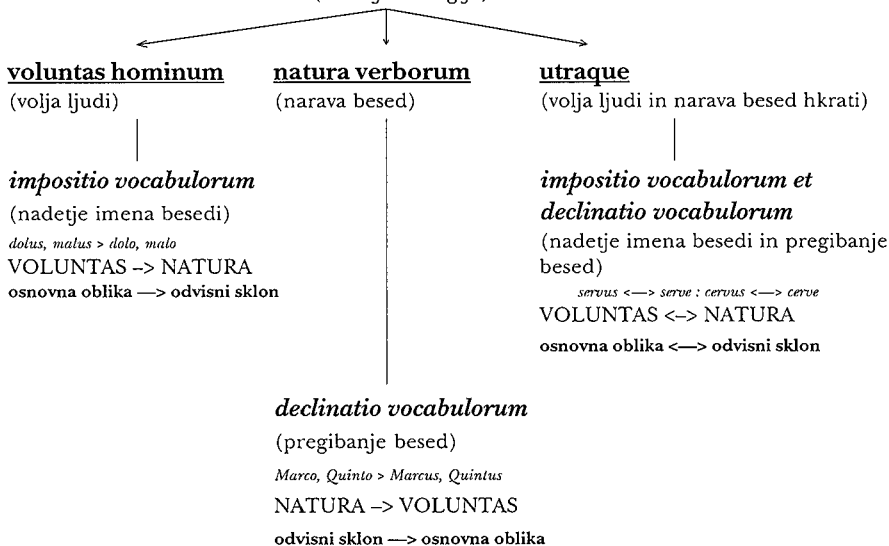
odvisni sklon *Caeliis* (za oba spola). Iz dveh podobnih besed lahko dobimo dve nepodobni: *nemus* 'gaj', *holus* 'zelenjava' : množina *nemora*, *holera*, ali pa iz dveh nepodobnih dve podobni: kot na primer pri kazalnih zaimkih *hic* 'ta', *iste* 'ta tvoj' : tožilnik ednine *hunc*, *istunc*.

4. 4. Temeljni analogije

10, 51-53

FUNDAMENTA ANALOGIAE

(temeljni analogije)

51. Analogija ima temelje v volji ljudi, v naravi besed ali v obojem skupaj. Pod voljo ljudi razumem nadetje imena besedi, pod naravo besed razumem pregibanje besed, ki ga rabimo, ne da bi se ga prej učili. Kdor izhaja [pri določanju analogije] iz besed, kot so nadete, bo sklepal takole: če sta si *dolus* 'prevara' in *malus* 'slab' podobna v imenovalniku, si bosta podobna tudi v ločilniku: *dolo, malo*. Kdor izhaja iz pregibanja besed, bo sklepal takole: če sta si *Marco* in *Quinto* podobna v odvisnih sklonih, si bosta podobna tudi v imenovalniku: *Marcus* 'Mark', *Quintus* 'Kvint'. Kdor izhaja iz obojega hkrati, bo sklepal takole: če sta si besedi *servus* 'suženj' in *cervus* 'jelen' podobni in če se oblika *servus* pregiblje v *serve*, se bo tudi *cervus* pregibal v *cerve*. Vsem je skupno, da imajo štiri oblike besed spremembe v sklonih v razmerju, ki je v pravilnem razmerju z drugim razmerjem.

52. Prva vrsta izhaja iz podobnosti v osnovnih sklonih, druga iz podobnosti v odvisnih sklonih, tretja iz podobnosti v prehodih iz sklonov na sklon. V prvi vrsti izhajamo iz besede, nadete po volji, in gremo proti naravi. V drugi vrsti ravno nasprotno. V tretji pa iz obeh smeri. Zato lahko celo to

tretjo vrsto razdelimo na dva dela in ji rečemo tretja in četrta vrsta, ker lahko naše razmišljanje poteka v dve smeri: naprej in nazaj.

53. Kdor si bo za izhodišče analogije izbral besede, kot so nadete, bo moral iz njih pregibati odvisne oblike. Kdor si bo za izhodišče izbral naravo¹⁶, bo moral ravnati nasprotno. Kdor si bo za izhodišče izbral oboje hkrati, bo moral preostala pregibanja narediti na podlagi podobnih pregibanj. Nadejte besede je v naši moči, mi pa smo podrejeni naravi besed. Kajti vsakdo lahko nadene ime, kakor sam hoče, pregiba pa ga, kot zahteva narava.

4. 5. Katera oblika naj bo izhodiščna?

54. Ime nadenemo na dva načina: na stvar v ednini ali na stvar v množini (na primer ednina *cicer* 'čičerka', množina *scalae* 'stopnice'¹⁷). Ni dvoma, da red pregibanj, znotraj katerega pregibamo stvari, ki so samo edninske, izhaja iz poljubnega sklona v ednini (na primer imenovalnik *cicer*, dajalnik *ciceri*, rodilnik *ciceris*). Nasprotno pa v redu, znotraj katerega pregibamo samo množinske stvari, izhajamo iz poljubnega sklona v množini (na primer imenovalnik *scalae*, dajalnik *scalis*, tožilnik *scalas*). Kadar pa je dvojna narava združena in nastaneta dva [vzporedna] reda pregibanj, se moramo vprašati, odkod mora izhajati analogično razmerje, iz ednine proti množini ali nasprotno.

55. Tudi če narava izhaja iz enega in gre v dve, pri proučevanju problema ne smemo sklepati, da poznejša stvar ne more biti jasnejša, če želimo izhajati iz nje, da bi pokazali, kaj je bilo prej. Tako tisti, ki razpravljajo o celotni naravi in jih imenujemo naravoslovci, izhajajo iz celotne narave, da lahko nazaj grede razlagajo njene začetke. Čeprav je govor sestavljen iz črk, izhajajo slovničarji iz govora, da prikažejo črke.¹⁸

4. 5. 1. Izhajamo iz imenovalnika množine

56. V razlagi torej raje izhajamo iz oblike, ki je jasnejša in razumljivejša, in raje iz neskvarjene kot iz skvarjene izhodiščne oblike, raje iz narave stvari kot iz samovolje ljudi. Vse tri lastnosti ima množina v večji meri kot ednina, zato je ustrezneje izhajati iz množine kot iz ednine, ker so pri tvorbi edninskih oblik v manjši meri upoštevana pravilna razmerja. Lažje je iz množinskih oblik videti edninske kot iz edninskih množinske – na primer: množina *trabes* > ednina *trabs* 'hlod', množina *duces* > ednina *dux* 'poveljnik'.

57. Vidimo namreč, da smo iz zadnjega zloga oblik (imenovalnika množine) *trabes*, *duces* odvzeli črko *E* in tako dobili obliki imenovalnika ednine

¹⁶ Tj. odvisne sklone.

¹⁷ V latinščini gre za množinski samostalnik.

¹⁸ Tj. glasove.

*dux*¹⁹ in *trabs*. Če pa izhajamo iz edninskih oblik, ne vidimo tako zlahka, kako je nastala oblika *trabs* iz *B* in *S*, iz *C* in *S* pa *dux*.

58. Če pa bo oblika za osnovni sklon množine morda nepravilna, kar se sicer redko zgodi, moramo to obliko, preden bomo iz nje izhajali, popraviti. Iz odvisnih sklonov moramo vzeti tiste oblike, ki so nedvoumne (edninske ali množinske): iz njih bomo namreč lahko videli, kakšne bi morale biti preostale oblike.

59. Včasih se nam namreč zdi, da izhaja eno iz drugega, včasih pa spet nasprotno, kot je zapisal Hrizip: očetove lastnosti lahko vidimo iz sinovih in sinove iz očetovih, na obloku pa ne stoji desna stran nič manj zaradi leve kot leva zaradi desne. Tako lahko včasih iz osnovnih sklonov dobimo odvisne, iz odvisnih osnovne, iz edninskih množinske in iz množinskih edninske.

60. V največji možni meri moramo slediti načelu, da naj nam bo osnova pri določanju izhodišča narava, ker v naravi lažje najdemo razmerja med pregibanji. Zlahka namreč opazimo, da napaka lažje zaide v nadeta imena, ki večinoma stojijo v osnovnem sklonu ednine. Neizkušeni in raztreseni ljudje namreč nadenejo stvarim imena po lastni samovolji. Narava pa je po svoji volji večinoma neskvarjena, razen če je kdo ne skvari z nevedno rabo.

61. Če bomo torej temelj analogije postavili raje na naravne kot na nadete oblike, ne bomo našli mnogo nesoglasij v rabi, narava pa bo popravila človeško samovoljo in ne samovolja naravo. Tisti, ki želijo za vodilo postaviti nadetje besed, pa bodo dosegli ravno nasprotno.

4. 5. 2 Izhajajmo iz ločilnika ednine

62. Če bi kdo raje izhajal iz ednine, bo moral izhajati iz ločilnika, ki je sklon, značilen za latinščino. Z razlikami, ki jih bo našel v črkah, ki označujejo oblike tega sklona, bo lažje razložil razlike v preostalih sklonih. Ločilniške oblike se namreč končujejo ali na *A* (*terra* 'z zemljo'), ali na *E* (*lance* 's skledo'), ali na *I* (*clavi* 's ključem'), ali na *O* (*caelo* 'z nebom'), ali na *U* (*versu* 'z verzom'). Da bi pojasnili, kako se pregibajo imena, sta nam torej na voljo dve poti.

¹⁹ *dux* = *duc-s*.

4. 6. Na katerih ravneh lahko iščemo analogijo

10, 63–68 NA KATERIH RAVNEH LAHKO IŠČEMO ANALOGIJO

in rebus

(raven stvari)

SIMPLEX: *res sunt proportione similes, non voces***in vocibus**

(glasovna raven)

SIMPLEX: *voces sunt proportione similes, non res*
*biga : bigae, nuptia : nuptiae***in utroque**

(raven obojega)

DUPLEX: *res et voces sunt proportione similes***PERFECTA
ANALOGIA****quae ad orationem non attinent**

(ki niso v zvezi z govorom)

quae pertinent ad orationem

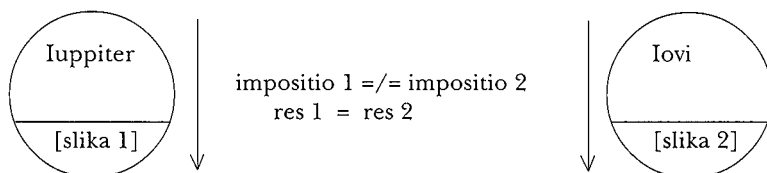
(ki so v zvezi z govorom)

N. Iuppiter, Marspiter > D. Iovi, Marti

63. Kjer imamo analogijo, moramo obravnavati podobnosti na treh ravneh: na ravni stvari, na glasovni ravni in na ravni obojega. Pozorni moramo biti tudi na to, v kakšnih medsebojnih razmerjih so te tri ravni.

64. Med razlikami, ki jih opazujemo na ravni stvari, ločimo tiste, ki niso v zvezi z govorom, in tiste, ki so v zvezi z govorom. V zvezi z govorom niso na primer tiste, ki jih opazujejo pri gradnji stavb in spomenikov in podobnih stvarih - tam enim stvarjem rečejo, da so harmonične, druge pa označijo z drugimi imeni. Nobena od teh nima deleža v govoru.

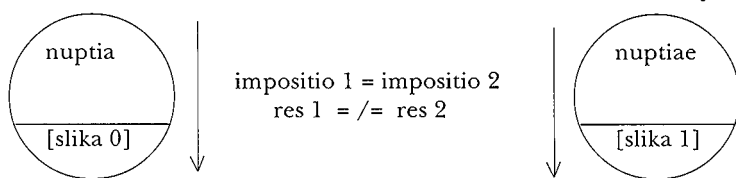
65. Razlike, ki so v zvezi z govorom, imajo z besedami poimenovane stvari v razmerju, ki je v pravilnem razmerju z drugim razmerjem, nimajo pa podobnosti na glasovni ravni, ki bi tvorila (pravilno) sklanjatev: na primer imenovalnika lastnih imen *Iuppiter, Marspiter*: dajalnika *Iovi, Marti*. Oblike so si namreč med seboj podobne v spolu, v številu in sklonih, saj so vse lastna imena moškega spola, v ednini, v imenovalniku in dajalniku.

66. Pri drugi vrsti opazujemo glasovno raven. Tu so si besede glede na glasovno podobo med seboj podobne po razmerju v pravilnem razmerju z drugim razmerjem, niso si pa podobne stvari, ki jih te besede označujejo (na primer: *biga bigae, nuptia nuptiae*²⁰). Besedi *bigae* 'dvovprega' in *nuptiae* 'svatba' namreč nimata nižje, edninske oblike, ki bi se glasila *biga, quadriga*, niti nimajo iz teh dveh edninskih oblik izpeljane množinske oblike nobenega množinskega pomena. Vse običajne množinske oblike, ki se

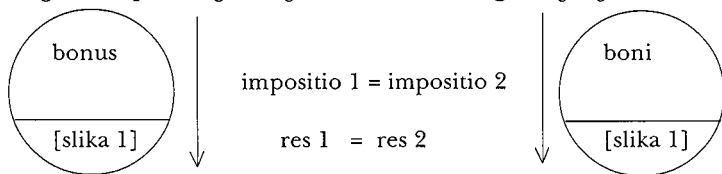
²⁰ V slovenščini: **vrato vrata.

pregibajo iz edninskih, pa imajo množinski pomen: na primer *merulae* 'kosi' iz *merula* 'kos'. Te množinske oblike so namreč take vrste, da so podrejene edninski: tako imamo dva *merulae* 'kosa', tri *catulae* 'psičice', štiri *faculae* 'bakle'.

67. V omenjenem primeru pa ne more biti enakega podrednega razmerja, ker ne rečemo *una biga*, *duae quadrigae*, *tres nuptiae* [v slovenščini: eno vrato, dve vrati, tri vrata], ampak namesto tega *unae bigae*, *binae quadrigae*, *trinae nuptiae* [ena vrata, dvoje vrat, troje vrat]. Zato je jasno, da množinski imeni *bigae* in *quadrigae* ne izhajata iz edninskih imen *biga* in *quadriga*, ampak pripadata drugi vrsti. Običajna vrsta *una*, *duae*, *tres* [eno, dve, tri] se začne z eno, v tej vrsti pa štejemo *unae*, *binae*, *trinae* [ena, dvoje, troje] in začnemo z ena.

68. Pri tretji, dvojni, vrsti opazujemo obe omenjeni ravni. Pri besedah te vrste so tako stvari kot glasovne podobe besed povezane s podobnostjo v razmerju v pravilnem razmerju z drugim razmerjem: na primer ednina *bonus* 'dober' in *malus* 'slab', množina *boni* 'dobri' in *mali* 'slabi'. Aristofan in drugi so obravnavali analogijo v takih besedah. In res ta vrsta pomeni popolno analogijo v govoru, drugi dve vrsti pa sta le nedovršena začetka. O njiju bom govoril posebej, ker ju rabimo tudi v govorjenju.

4. 6. 1. Popolna analogija

69. Najprej pa bom govoril o popolni analogiji, pri kateri tako stvari kot glasovno podobo besede veže določena podobnost. Poznamo tri vrste popolne analogije: 1. domačo, rojeno med nami; 2. tako, ki je prišla k nam iz tujine; 3. mešano, ki je rojena tu, vendar je tujega izvora. Domača bi bila na primer *sutor* 'čevljar', *pistor* 'mlinar', dajalnik: *sutōri*, *pištōri*; tuja bi bila na primer *Hectōrēs* 'ljudje kot Hektor' *Nestōrēs* 'ljudje kot Nestor', tožilnik: *Hectōrās*, *Nestōrās*; tretja mešana pa bi bila na primer *Achillēs* 'Ahil' in *Pelēs* 'Pelej'.

70. Od teh treh mnogi rabijo prvo vrsto, in to ne samo pesniki, ampak tudi skoraj vsi, ki govorijo v nevezani besedi. Najprej so govorili *Hectōrem*, *Nestōrem* po vzoru *quaestōrem* 'kvestorja' in *praetōrem* 'pretorja'. Tako pravi Enij: »*Hectōris natum de muro iactari*.«²¹ Akcij je v svojih tragedijah začel tovrstne besede

²¹ »[Ukazali so], naj vržejo Hektorjevega sina z [trojanskega] obzidja.« Rodilnik *Hectōris* mora imeti zavoljo metričnih zakonitosti dolgi *ō*.

odmikati od stare rabe in jih ponovno približevati grškim oblikam. Zato Valerij pravi: »Akcij ne bi rabil oblike *Hectōr*, ampak raje *Hectōr*.«²² Posledica tega, da smo večino tujih besed prevzeli iz grščine, je, da je tudi velika večina mešanih oblik grškega izvora. Ker so torej v teh primerih ene besede grške, druge pa grškega izvora, so tudi analogije med njimi v skladu z grškim jezikom.

71. Od besed mešane vrste, ki so nastale pri nas iz tega gradiva, so nekatere zgodnje, kot na primer obliki lastnih imen *Bacchidēs* in *Chrysidēs*, druge so mlajše, kot na primer *Chrysidēs* in *Bacchidēs*, spet druge pa pravkar nastale, kot na primer *Chrysidās* in *Bacchidās*. Naši govorniki rabijo vse tri, vendar najmanj grešijo tisti, ki sledijo v govoru predvsem mlajšim primerom. Videti je namreč, da so zgodnje oblike premalo podobne grškim, iz katerih izhajajo, pravkar nastale pa premalo podobne našim.

5. RABA

72. Temelj vsake analogije je določena podobnost. Podobnost pa lahko najdemo, kot sem že omenil, na ravni stvari, na ravni glasovne podobe besede ali na ravni obojega. Preudariti moramo, v katerega od teh delov moremo uvrstiti posamezno besedo in kakšne vrste je. Kot sem že omenil, niti podobnost na ravni stvari niti podobnost na ravni glasovne podobe besede sama zase ni dovolj, da bi izrazili dvojne analogije besed, ki jih iščemo v govoru. Podobnost mora biti v obeh delih. Da bi jih pripeljali v govor, pa jih moramo rabiti. Način, kako narediš obleko, je namreč drugačen od načina, kako jo boš rabil.

5. 1. Vrste rabe

10, 73

SPECIES USUS

(vrste rabe)

species consuetudinis

veteris

(stara raba)

cascus, cascī

species consuetudinis

huius

(današnja raba)

caldus, caldī

neutra

(neraba)

**scala, scalae

mixta

(mešana raba)

amicitia - inimicitia

(namesto: ***inamicitia*)

73. Videti je, da obstajajo tri vrste rabe: 1. stara raba; 2. današnja raba; 3. neraba. Stara raba je na primer *cascus* 'prastar', roditelj *cascī*, *surus* 'veja', roditelj *suri*, današnja raba je na primer *albus* 'bel', *caldus* 'vroč', dajalnika: *albo*, *caldo*, neraba pa je na primer raba množinskih samostalnikov v ednini: *scala*, *scalam*, *phalera*, *phaleram* [v slovenščini: *vrato*, *vrata*]. Njim lahko dodamo še četrto, mešano, kot na primer *amicitia* 'prijateljstvo', *inimicitia* 'neprijateljstvo',

²² »*Accius Hēctorem nollet facere, Hēctora mallet.*« Prvič je *e* v *Hector* zavoljo metričnih zakonitosti dolg, drugič pa kratek.

tožilnika: *amicitiam, inimicitiam*. Prvo so rabili včasih, mi pa smo jo opustili, drugo rabimo danes, tretjo rabijo pesniki.

5. 2. Analogija glede na to, ali se nanaša na naravo ali rabo

10, 74

ANALOGIA

(analogija glede na to, ali se nanaša na naravo ali rabo v govoru)

NATURA

(narava)

*analogia est verborum similitum
declinatio similis*

(analogija je podobno pregibanje
podobnih besed)

ex quadam parte

(do določene mere)

ANALOGIA POETICA

(pesniška analogija)

POETAE

USUS LOQUENDI

(raba v govoru)

*analogia est verborum similitum
declinatio similis non repugnante
consuetudine communi*

(analogija je podobno pregibanje podobnih
besed, ki ne nasprotuje splošni rabi)

OMNES SINGULI E POPULO

POPULUS

74. Analogije, ki je usmerjena k naravi besed, ne smemo opredeljevati enako kot analogijo, ki je usmerjena k rabi v govoru. Prvo moramo opredeliti takole: analogija je podobno pregibanje podobnih besed. Drugo pa takole: analogija je podobno pregibanje podobnih besed, ki ne nasprotuje splošni rabi. Kadar obema definicijama dodamo »do določene mere«, govorimo o pesniški analogiji. Prvi opredelitvi morajo slediti vsi govorniki, drugi vsak posameznik med govorniki, tretji pa pesniki.

5. 3. Definiranje nekaterih izrazov

75. Menim, da sem te stvari razložil bolj skrbno kot jasno, vendar ne manj jasno, kot so jih opredeljevali slovničarji kot Aristreas, Aristodem, Aristokles in drugi. Njihove nejasnosti pa lahko toliko manj grajamo, kolikor bolj se zavedamo, da večine opredelitev, ki temeljijo na neznani temi in jih izrazimo z največjo zgoščenostjo, ni lahko razumeti, če niso razložene točko za točko.

76. Zato se bodo problemi razjasnili, če bomo jasno predstavili posamezne dele, in sicer: kaj pomeni beseda, kaj pomeni podobnost besede, kaj pregibanje, kaj podobnost pregibanja, ki ne nasprotuje splošni rabi, in kaj »do določene mere«.

77. Beseda je del govornega govora, ki ni deljiv in je najmanjši. Če jo pregibamo v skladu z naravo, je podobna drugi besedi, kadar ji je podobna v stvari, ki jo opisuje, v glasovni podobi besede, s katero opisuje, in po obliki, ki jo ima po pregibanju.

Pregibanje se zgodi takrat, ko spremenimo glasovno podobo besede
 - iz ene oblike besede v drugo obliko besede
 - ali v drugo besedo, tako da se spremeni pomen.

Do podobnosti v pregibanju pride, kadar beseda, ki jo primerjamo, preide v drugo obliko na enak način kakor beseda, ki je primerjana.

78. Dodali smo »ki ne nasprotuje splošni rabi«: raba namreč dopušča tudi nekatere besede, ki jih pregibamo v neskladju s staro rabo (tako je bilo na primer dovoljeno, da je Hortenzij namesto množine *cervices* 'vrta' uporabljal edninsko obliko *cervix* 'vrta'), nekaterih pa ne dopušča (kot na primer *faux* 'usta' namesto *fauces* 'usta').

Kjer dodamo »do določene mere«, to pomeni, da pri teh besedah niso v rabi vse oblike. Iz aktivnih oblik *amo* 'ljubim', *vivo* 'živim' lahko na primer dobimo pasivno obliko *amor* 'sem ljubljen', ne moremo pa dobiti oblike *vivor* 'sem živet'.

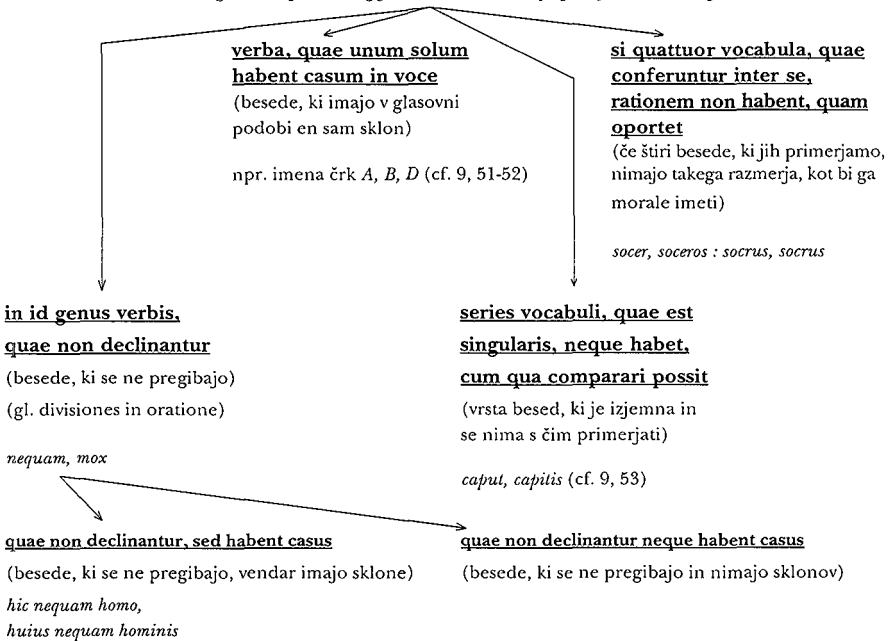
6. KJE ANALOGIJE NE SMEMO ISKATI IN KJE JO MORAMO

6. 1. Deli govora, kjer analogije ne bi smelo biti, pa jo kljub temu iščejo

10, 79–82

IN QUIBUS ANALOGIA NON DEBEAT ESSE ... SED SOLEAT QUAERI

(deli govora, kjer analogije ne bi smelo biti, pa jo kljub temu iščejo)

SKLANJANJE Z NIČTO KONČNICO

79. Kot sem le mogel na kratko, sem predstavil, kaj bi lahko bila analogija v govoru, katere so njene vrste in katerim od njih moramo slediti. Zdaj pa bom govoril o delih govora, kjer analogije ne bi smelo biti, a jo kljub temu iščejo. Na splošno ločimo štiri vrste.

Prvič, analogije ne smemo iskati v tisti vrsti besed, ki se ne pregibajo, kot na primer nesklonljivi pridevnik *nequam* 'malopriden', *mox* 'kmalu', *vix* 'komaj'.

80. Od teh pri enih bolj grešimo kot pri drugih. Dopuščajo namreč, da *mox* in *vix* nimata sklonov, *nequam* pa jih ima, saj lahko rabimo *nequam* S kazalnim zaimkom v imenovalniku; *hic nequam* 'ta malopridni' ali v rodilniku: *huius nequam* 'tega malopridnega'. Kajti ko rečemo *hic nequam*, *huius nequam*, tedaj sklanjamo poimenovanje tistega človeka, na katerega želimo pokazati, da je malopriden, in nato postavimo pred besedo zaimek *hic* 'ta', ki predstavlja ime tistega, o katerem menimo, da je malopriden.

81. Tako kot je narejen glagol *nolo* 'nočem' iz *non* 'ne' in *volo* 'hočem', tako je tudi pridevnik *nequam* 'malopriden' sestavljen iz *ne* 'ne' in *quicquam* 'nekaj' ob izpadu srednjega zloga²³. Kakor o tistem, o katerem menimo, da je *non hili* 'niti drobtine vreden', rečemo, da je *nihili* 'nič', o tistem, o katerem menimo, da je v njem *ne quicquam* 'malo pridnosti', rečemo, da je *nequam* 'malopriden'.

82. Drugič: analogije ne smemo iskati, če ima beseda na glasovni ravni en sam sklon, ker se ne pregiba, kot na primer imena črk.

Tretjič: če imamo opraviti z vrsto besed, ki je izjemna in se nima s čim primerjati, kot na primer domnevajo za *caput* 'glava', dajalnik *capiti*, rodilnik *capitis*, ločilnik *capite*.

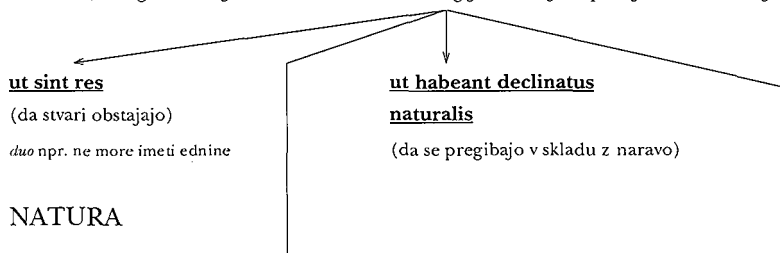
Četrtič: če štiri besede, ki jih primerjamo, nimajo takega razmerja, kot bi ga morale imeti, kot na primer: *socer* 'tast', *socrus* 'tašča', tožilnika množine: *soceros*, *socrus*.

6. 2. Deli govora, kjer moramo iskati analogijo

10, 83-84, zadnji del izgubljen; 9, 36-39

IN QUIBUS ANALOGIA DEBEAT QVAERI

(deli govora, kjer moramo iskati analogijo, morajo izpolnjevati naslednje pogoje)

²³ V slovenščini pa *malopriden* iz *malo* in *priden*.

ut sit usus earum

(da se rabijo)

faba (edninska oblika označuje tako

ednino kot množino, zato množina ni

potrebna) (cf. 8,48; 9, 38)

USUS**10: ut hae res vocabula****habeant**

(da so stvari poimenovane)

9: similitudo figurae verbi ut**sit ea, quae ex se declinatu****genus prodere certum possit**

(podobnost oblik, ki jih dobimo s pregibanjem,

mora biti take vrste, da lahko s pomočjo oblik, ki

jih dobimo s pregibanjem določene oblike, to obli-

ko uvrstimo v ustrezno skupino)

83. Na drugi strani pa mora biti v delih govora, kjer bi morali iskati analogijo, združeno v splošnem enako število stopenj:

1. da stvari obstajajo; 2. da se rabijo; 3. da so stvari poimenovane; 4. da se pregibajo v skladu z naravo.

Prva stopnja: ker je ključnega pomena narava množine in ednine, rečemo imenovalnik množine *asses* 'asi', tožilnik *asses* 'ase', imenovalnik ednine *as* 'as', tožilnik *assem* 'as'. Ker pa na drugi strani določni množinski števniki ne dopuščajo edninske narave, rabimo samo množinske oblike: *duo* 'dva', *tres* 'tri', *duobus* 'dvema', *tribus* 'trem'.

84. Druga stopnja: lahko obstaja tako edninska kot množinska narava, ni pa v rabi, da bi tako razliko v naravi upoštevali tudi v govoru. Tak primer je denimo beseda *faba* 'bob' in tista vrsta besed, ki jih rabimo kot imena za del in kot imena za skupno. Ni bilo namreč treba, kot pri sužnjih ...²⁴

Dodatek²⁵**SLOVARČEK SLOVNIČNIH IZRAZOV VARONOVE 8., 9. IN 10. KNJIGE***adminiculandi* (*pars orationis*)

podpirajoči (del govora)

*analogia*analogija, pravilno razmerje = razmerje
v pravilnem razmerju z drugim razmerjem*aperta* (*oratio*)

jasen (govor)

appellandi (*pars orationis*)

imenovalni (del govora)

²⁴ Od tu naprej rokopis ni več ohranjen. Varon je verjetno želel povedati tole: kakor sužnju zadostuje eno samo ime, tako tudi besedi *faba* zadošča ena sama oblika, ki lahko označuje posamezno ali skupno.

²⁵ Za spodbudo k branju latinskega originala dodajam tudi latinsko-slovenski slovarček temeljnih pojmov iz Varonove 8., 9. in 10. knjige.

<i>articulus</i>	zaimsek
- <i>finitus</i>	določni
- <i>infinitus</i>	nedoločni
<i>augendi</i> (<i>genus</i>)	množilno pregibanje
<i>brevis</i> (<i>oratio</i>)	jedrnat (govor)
<i>casus</i>	sklon, tudi: katera koli oblika nastala s pregibanjem
<i>causale</i> (<i>genus</i>)	sklonsko pregibanje
<i>compositivum</i> (<i>genus</i>)	zloževalno pregibanje
<i>coniunctum</i> (<i>sc. genus analogiae</i>)	povezana vrsta (en člen primerjanja se pojavi v obeh razmerjih)
<i>consensus communis</i>	splošno soglasje (<i>cf. declinatio naturalia</i>)
<i>constantia</i> (<i>generis analogiae</i>)	doslednost
<i>consuetudo</i>	raba (<i>gl. usus</i>)
<i>consuetudo communis</i>	splošna raba
<i>consuetudo huius</i>	današnja raba
<i>consuetudo vetus</i>	stara raba
<i>copula</i>	vez (ki veže v razmerje)
<i>declinare</i>	pregibati (oblikoslovno in besedotvorno)
<i>declinatio naturalia</i>	pregibanje v skladu z naravo
<i>declinatio vocabulorum</i>	pregibanje besed (<i>gl. tudi declinare</i>)
<i>declinatio voluntaria</i>	pregibanje v skladu z voljo (= s prosto govorčevu izbiro)
<i>dicendi</i> (<i>pars orationis</i>)	povedni (del govora)
<i>diminuendi</i> (<i>genus</i>)	pomanjševalno pregibanje
<i>disiunctum</i> (<i>sc. genus analogiae</i>)	nepovezana vrsta (en člen primerjanja se pojavi v obeh razmerjih)
<i>dissimile</i>	nepodobno
<i>dissimilitudo</i>	nepodobnost
<i>divisio</i> (<i>in oratione</i>)	delitev (v govoru)
<i>exitus casus</i>	sklonska končnica
<i>extrinsecus</i>	od zunaj
<i>faciendi</i> (<i>species verbi</i>)	glagolske oblike, kjer je poudarjen vršilec dejanja
<i>fecundum</i> (<i>sc. genus verborum</i>)	pregibne besede
<i>figura</i> (<i>verbi, vocis</i>)	oblika (besede, govorne besede)
<i>figura corrupta</i>	neppravilna oblika
<i>figura materiae</i>	oblika, ki jo dobimo s pregibanjem (oblikoslovnim ali besedotvornim) izhodiščne ali osnovne oblike
<i>finis</i>	omejitev
<i>finitum</i> (<i>genus multitudinis</i>)	določna množina (npr. števniki: <i>quattuor</i>)
<i>finitus</i>	določni (<i>cf. pronomina</i>)
<i>forma similitudinis</i>	oblika podobnosti
<i>fundamenta analogiae</i>	temelji analogije
<i>futurum</i>	prihodnjik

<i>genus (nominatus)</i>	spol (imena)
<i>imperandi (genus)</i>	velevanje (velelnik)
<i>imperandi (species declinatum)</i>	tvorjenje imperativnega naklona (glagolskih oblik)
<i>imponere</i>	nadeti (stvari ime, največkrat po svoji volji)
<i>impositivum</i>	nadeta beseda
<i>impositio (vocalorum)</i>	nadetje imena (neki stvari, gl. še <i>imponere</i>)
<i>inconstantia (generis analogiae)</i>	nedoslednost
<i>infecti (species verbi)</i>	glagolske oblike, ki izražajo nedovršnost
<i>infectus</i>	nedovršen
<i>infinitus</i>	nedoločni (cf. <i>provocabula</i>)
<i>infinitum (genus multitudinis)</i>	nedoločna množina (npr. <i>Musae</i>)
<i>inflectio</i>	pregibanje
<i>interrogandi (genus)</i>	izražanje vprašanja
<i>iungendi (pars orationis)</i>	vezniški (del govora)
<i>libido / lubido (hominum)</i>	samovolja ljudi (gl. <i>voluntas, declinatio voluntaria</i>)
<i>littera</i>	črka, glas
<i>materia verborum</i>	izhodiščna ali osnovna oblika
<i>mens</i>	pomen
<i>mens transit</i>	pomen se spremeni
<i>multitudinis (species verbi)</i>	vrsta množinskih oblik glagolov
<i>multitudo</i>	število
<i>natura</i>	množina (1. v smislu množina : ednina; 2. v smislu množina : omejitev)
<i>natura personarum</i>	narava (cf. <i>declinatio naturalia</i>)
<i>natura sermonis</i>	narava osebe (pri osebnih glagolskih oblikah - prva, druga in tretja oseba)
<i>naturale (genus)</i>	narava govora
<i>naturalia (declinatio)</i>	naravna vrsta
<i>nomen</i>	pregibanje v skladu z naravo stvari
<i>nominandi (genus)</i>	lastno ime
<i>nominatus</i>	poimenovalno pregibanje
<i>non dissimile</i>	ime(na) (samostalniki in pridevniki, vendar ne deležniki)
<i>non simile</i>	ne nepodobno
<i>optandi (genus)</i>	ne podobno
<i>optandi (species declinatum)</i>	izražanje želje
<i>oratio</i>	pregibanje (glagolskih oblik) po naklonu, izražanje želelnega naklona, konjunktiv, morda celo: optativ
<i>partes orationis</i>	govor
<i>patiendi (species verbi)</i>	deli govora
<i>peccatum</i>	glagolske oblike, kjer je poudarjen nosilec stanja [vendar ne brezosebni pasiv]
	napačna oblika

<i>perfecti</i> (<i>species verbi</i>)	glagolske oblike, ki izražajo dovršnost
<i>perfectus</i>	dovršen
<i>persona</i>	oseba
<i>personarum</i> (<i>species declinatum</i>)	pregibanje (glagolskih oblik) po osebah
<i>posteriora</i>	(od jedrnih) odvisne besede (pridevnik, prislov)
<i>praesens</i>	sedanjik
<i>praeteritum</i>	preteklik
<i>priora</i>	jedrne besede (glagol, samostalnik)
<i>pronomina</i>	zaimki (sc. <i>provocabula</i>)
<i>proporzione</i> (<i>ratio</i>)	razmerje v pravilnem razmerju z drugim razmerjem
<i>provocabula</i>	podredni zaimki
<i>quadruplex natura</i>	četrerna narava
<i>ratio</i>	razmerje, občutek za razmerja v jeziku
<i>ratio implicata</i>	križno razmerje
<i>res</i>	slovnična značilnost (10, 19); stvar (ki se ji nadene beseda), pomen
<i>res communis</i>	splošnost
<i>res propria</i>	posameznost
<i>respondendi</i> (<i>species declinatum</i>)	tvorjenje odgovora (pri glagolskih oblikah)- "trdilni indikativ"
<i>rogandi</i> (<i>species declinatum</i>)	tvorjenje vprašanja z glagolom in enklitiko -ne - "vprašalni indikativ"
<i>sexus</i>	spol
<i>simile</i>	podobno (ponekod je prevod treba razumeti tudi samostalniško)
<i>similitudo</i>	podobnost
<i>~ duplex et perfecta</i>	dvodelna in popolna podobnost (10, 12)
<i>similitudo declinationis</i>	podobnost pregibanja
<i>similitudo verbi</i>	podobnost besede
<i>simplex usus</i>	preprosta raba
<i>singulare</i> (<i>genus multitudinis</i>) <i>ut in multitudine</i>	ednina, čeprav izražena z množinsko obliko (<i>unae bigae</i>)
<i>singularis</i> (<i>species verbi</i>)	vrsta edninskih oblik glagolov
<i>species</i> (<i>nominatus</i>)	vrsta (imena) [lahko je občno ali stvarno]
<i>species declinatum</i>	vrsta pregibanja
<i>species usui</i>	vrsta rabe
<i>sterile</i> (sc. <i>genus verborum</i>)	nepregibne besede
<i>temperantia loquentis</i>	govorčev čut za mero
<i>temporalis</i> (<i>species declinatum</i>)	pregibanje (glagolskih oblik) po času
<i>tempus</i>	čas
<i>transitus</i>	prehod (iz ene oblike v drugo)
<i>usus</i>	raba (gl. <i>consuetudo</i>)
<i>ut finitus</i>	skoraj določni (cf. <i>nomina</i>)
<i>ut infinitus</i>	skoraj nedoločni (cf. <i>vocabula</i>)

<i>utilitas</i>	praktična uporabnost jezika
<i>verbum</i>	beseda, glagol, oblika besede
<i>vocabulum</i>	(vsebuje občna imena in pridevnike): občno ime, pridevnik, tudi: beseda, ime
<i>voluntaria</i> (<i>declinatio</i>)	pregibanje v skladu z voljo
<i>voluntarium</i> (<i>genus</i>)	vrsta volje
<i>voluntas</i> [<i>a voluntate</i>]	volja [v skladu z voljo (= prosto govorčevo izbiro)]
<i>vox</i>	glasovna podoba besede, tudi: oblika besede (10, 19), govorjena beseda